

งานวางผังแม่บทและออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม ศูนย์ราชการศูนย์ สภากาชาดไทย เขาล้าน จังหวัดตราด

Master Planning and Landscape Architectural Design for Rajkarun Center Thai Red Cross Society, Khao Lan, Trat Province

ภาวิณี อินชมภู¹ สืบศิริ ศรีธัญรัตน์² หญิง ฟูโลปกรณ์³ อรอำไพ สามขุนทด^{4*}

^{1,2} ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³ หน่วยวิจัยภูมิทัศน์เชิงสุขภาพและชีวสัมพันธ์

⁴ ภาควิชาภูมิสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Pavinee Inchompoo¹, Suebsiri Srithanyarat², Ying Palopakorn³, Onumpai Samkhuntod^{4*}

^{1,2} Department of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University

³ Healthy Landscape and BioPhilia - Research Unit

⁴ Department of Landscape Architecture, Faculty of Architecture, Kasetsart University

* Corresponding author, Email: onumpai.s@ku.ac.th

Received: 08/08/2023

Revised: 01/11/2023

Accepted: 23/12/2023

บทคัดย่อ

ศูนย์ราชการศูนย์สภาอากาศไทย เขาล้าน จังหวัดตราด เดิมเคยเป็นค่ายผู้อพยพผู้ลี้ภัยชาวกัมพูชา ต่อมาได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจและแหล่งเรียนรู้ประวัติศาสตร์สำหรับประชาชนทั่วไป ในปี พ.ศ.2564 สภาอากาศไทยมีแผนจะจัดตั้งสถานีอากาศที่ 15 ในพื้นที่ศูนย์ราชการศูนย์ จึงจำเป็นต้องดำเนินการศึกษาทบทวนข้อมูลและปรับปรุงผังแม่บท โดยยังคงเป้าหมายให้ศูนย์ราชการศูนย์เป็นพื้นที่อนุรักษ์และเรียนรู้ประวัติศาสตร์ พื้นที่จัดค่ายฝึกอบรมเยาวชน แหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ สถานที่พักผ่อนสำหรับประชาชนทั่วไป และเพิ่มเติมพื้นที่ให้บริการด้านสาธารณสุข กระบวนการดำเนินงาน ประกอบด้วย การศึกษาเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องและทบทวนผังแม่บทเดิม การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องเพื่อทราบถึงความต้องการของหน่วยงาน การสำรวจภาคสนามเพื่อศึกษาสภาพพื้นที่และลักษณะการใช้งาน การวิเคราะห์ข้อมูล สรุปปัญหาและข้อจำกัด ออกแบบแนวคิดและวางแนวทางการพัฒนาทางเลือก และออกแบบวางผังแม่บทที่เหมาะสม โดยมีองค์ประกอบในผังแม่บท คือ การจัดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน ระบบการสัญจร ระบบที่ว่าง และงานออกแบบรายละเอียดภูมิสถาปัตยกรรมในบริเวณพื้นที่สำคัญ งานวางผังแม่บทนี้จะทำให้สภาอากาศไทยมีแผนงานพัฒนาด้านกายภาพที่ชัดเจน เพื่อจะได้นำไปบริหารจัดการพื้นที่ศูนย์ราชการศูนย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

คำสำคัญ: ผังแม่บท, งานออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม, ศูนย์ราชการศูนย์สภาอากาศไทย

Abstract

Rajkarun Center, Thai Red Cross Society, Khao Lan, Trat Province, was initially a refugee camp for Cambodian refugees. Later on, it was a recreational and historical learning site for the general public. Recently, in 2021, the Thai Red Cross Society plans to establish the 15th Red Cross Station in Rajkarun Center. Therefore, it is necessary to review and improve the master plan to achieve the goal of developing Rajkarun Center to be an area for preservation and historical learning, youth training camp, and natural learning, recreational place for the general public, and additional area for public health services. The operational process consists of studying documents for relevant information and reviewing the original master plan, interviewing stakeholders to attain the needs of the agency, conducting field surveys to study the area conditions and usage, and summarizing problems and limitations. The data analysis leads to conceptual and schematic design as well as the design and layout of the suitable master plan, which consists of land use zoning, circulation system, space system, and landscape architectural detail design in certain areas. This master plan will provide the Thai Red Cross Society with a clear physical development plan for effectively managing the area of Rajkarun Center in the future.

Keywords: Master Plan, Landscape Architectural Design, Rajkarun Center Thai Red Cross Society

1. บทนำ

ศูนย์ราชการศูนย์สภาอากาศไทย เขาล้าน จังหวัดตราด เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์สำคัญเนื่องจากถูกใช้เป็นค่ายอพยพผู้ลี้ภัยชาวกัมพูชาระหว่างปี พ.ศ.2522-2529 หลังจากนั้นสภาอากาศไทยได้บริหารจัดการให้สอดคล้องกับภารกิจและใช้ประโยชน์พื้นที่มาอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการก่อสร้างศาลาราชการศูนย์เพื่อเป็นพิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเพื่อเป็นอนุสรณ์สถานแห่งพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทานแก่ชาวไทยชายแดนและชาวกัมพูชาอพยพ ภายในพิพิธภัณฑ์จัดแสดงความเป็นมาและสภาพความเป็นอยู่ของชาวกัมพูชาอพยพ สภาอากาศไทยได้จัดทำผังแม่บทศูนย์ราชการศูนย์ครั้งแรกในปี พ.ศ.2547 ต่อมาได้ทบทวนและปรับปรุงผังในปี พ.ศ.2557 และปี พ.ศ.2564 สภาอากาศไทยมีความต้องการใช้พื้นที่บางส่วนของศูนย์ราชการศูนย์เพื่อเป็นพื้นที่ให้บริการด้านสาธารณสุข ประกอบกับสถานการณ์และบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป จึงดำเนินการศึกษาทบทวนและปรับปรุงผังแม่บทให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน ตลอดจนรองรับการใช้งานที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

เป้าหมายหลักของการปรับปรุงผังแม่บทในครั้งนี้ สืบเนื่องจากในปี พ.ศ.2564 สำนักงานกลางสภาอากาศไทย มีนโยบายพัฒนาศูนย์ส่งเสริมสุขภาพและนันทนาการผู้สูงอายุแบบบูรณาการแก่ประชาชน เป็นแหล่งจัดการการเรียนรู้ และสถานที่ให้ความช่วยเหลือประชาชน ที่พึ่งพิงเมื่อเกิดเหตุภัยพิบัติ เพื่อพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติแก่เยาวชนและประชาชนโดยทั่วไป นอกจากนี้ สำนักงานบรรเทาทุกข์และประชานามัยพิทักษ์ มีความต้องการใช้พื้นที่เพื่อจัดตั้งสถานีกาชาดที่ 15 เพื่อเป็นสถานพยาบาลขนาดเล็กและมีพื้นที่สำหรับรองรับ กิจกรรมผู้สูงอายุเพิ่มเติมในพื้นที่ศูนย์ราชการศูนย์ ที่มีความสามารถในการขยายตัวเป็นศูนย์ผู้สูงอายุภาคตะวันออก ศูนย์เวชศาสตร์ฟื้นฟู ศูนย์อบรมการดูแลผู้สูงอายุ รวมถึงการเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับโรงเรียนแพทย์ต่าง ๆ ในอนาคตด้วย สภาอากาศไทย จึงต้องการดำเนินการปรับปรุงผังแม่บทศูนย์ราชการศูนย์เพื่อรองรับความต้องการใหม่ที่เกิดขึ้น

2. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาข้อมูลด้านกายภาพของพื้นที่โครงการ ความต้องการในการใช้งาน ข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และเสนอผังแม่บทศูนย์ราชการศูนย์ ที่มีแนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และนโยบายของสภาอากาศไทย เพื่อใช้ในการพัฒนาด้านกายภาพอย่างเป็นระบบ ภายใต้เป้าหมายที่ต้องการพัฒนาศูนย์ราชการศูนย์ให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์และเรียนรู้ประวัติศาสตร์ พื้นที่จัดค่ายฝึกรบเยาวชนและแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ สถานที่พักผ่อนสำหรับประชาชนทั่วไป และพื้นที่ให้บริการด้านสาธารณสุข (สถานีกาชาดที่ 15) ตลอดจนการประชาสัมพันธ์ถึงภารกิจของสภาอากาศไทย

3. ขั้นตอนการดำเนินงาน

กระบวนการศึกษาใช้เอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องและทบทวนผังแม่บทเดิม การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องทั้งระดับวางแผนและระดับปฏิบัติงานเพื่อทราบถึงความต้องการของหน่วยงาน การสำรวจภาคสนามเพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ ลักษณะการใช้งาน วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่ปัญหาและข้อจำกัดในการดำเนินงานทั้งด้านปัจจัยธรรมชาติภูมิทัศน์ ปัจจัยทางสังคม ความต้องการการใช้งาน งบประมาณการดำเนินงาน เสนอแนวความคิดในการออกแบบ พัฒนาทางเลือก และสรุปแนวทางการออกแบบวางผังแม่บทที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทและความต้องการให้ได้มากที่สุด

4. การศึกษากบวณและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

4.1. ประวัติความเป็นมา

ศูนย์ราชการุณย์สภากาชาดไทย เขาล้าน จังหวัดตราด เดิมใช้ชื่อว่า ศูนย์สภากาชาดไทย เขาล้าน จังหวัดตราด ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2522 โดยพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง สภานายิกาสภากาชาดไทย เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อพยพชาวกัมพูชาที่หนีภัยสงครามเข้ามา พึ่งพระบรมโพธิสมภารในราชอาณาจักรไทย มีการจัดตั้งสถานเลี้ยงเด็กและฝึกออาชีพ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ยังพระราชทานพระพุทธรูปปางสะดุ้งมาร หลวงพ่อแดง ประดิษฐานไว้ที่หน้าศูนย์ฯ เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ต่อมา ในปี พ.ศ.2535 สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อุปนายิกาผู้อำนวยการ สภากาชาดไทย ทรงมีพระราชดำริให้สภากาชาดไทยพัฒนาศูนย์แห่งนี้เพื่อเฉลิมพระเกียรติและเฉลิมฉลองในวโรกาสที่ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ ทรงเจริญพระชนมพรรษา 60 พรรษา โดยพระราชทานแนวทางการพัฒนาไว้ 3 ประการ คือ 1) จัดสร้างพิพิธภัณฑ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานแห่งพระมหากรุณาธิคุณที่พระราชทาน แก่ชาวไทยชายแดนและชาวกัมพูชาอพยพ พระราชทานนามว่า ศาลาราชการุณย์ จัดแสดงความเป็นมาและสภาพ ความเป็นอยู่ของผู้อพยพ ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือของสภากาชาดไทย 2) จัดเป็นสถานที่เข้าค่ายฝึกอบรมเยาวชน ทั้งยุคกาชาด ลูกเสือ เนตรนารี นักเรียน นิสิต นักศึกษา ฯลฯ และ 3) ปรับปรุงพื้นที่ชายหาดให้เป็นสถานที่พักผ่อนสำหรับ บุคคลทั่วไป ศูนย์ราชการุณย์สภากาชาดไทยจึงได้ถือกำเนิดขึ้นและดำเนินงานตามแนวทางดังกล่าวเรื่อยมา (ศูนย์ราชการุณย์ สภากาชาดไทย, 2564)

4.2. การดำเนินงานและนโยบาย

สภากาชาดไทยเป็นองค์กรสาธารณกุศลระดับชาติ ดำเนินการเพื่อมนุษยธรรมตามหลักการกาชาดสากล และเป็นไปตามคติทัศน์ของสภากาชาดไทย คือ การบรรเทาทุกข์ บำรุงสุข บำบัดโรค กำจัดภัย เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และเป็นที่ยิ่งของประชาชน มีพันธกิจ 4 ด้าน คือ การบริการทางการแพทย์และสุขภาพอนามัย การบรรเทาทุกข์ผู้ประสบภัย การบริการโลหิต และการส่งเสริมคุณภาพชีวิต (สภากาชาดไทย, 2564) ศูนย์ราชการุณย์เป็นพื้นที่ดำเนินงานของสภากาชาด ไทย ประกอบด้วย อาคารพิพิธภัณฑ์ สำนักงาน ที่พัก ร้านอาหาร พื้นที่จัดค่ายพักแรม พื้นที่พักผ่อนริมทะเล และพื้นที่ ธรรมชาติประเภทต่าง ๆ ปัจจุบันถูกใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่นันทนาการรองรับประชาชนที่มาท่องเที่ยวพักผ่อน และเป็นพื้นที่ จัดกิจกรรมสำหรับเยาวชนและการอบรมของหน่วยงานต่าง ๆ ภายในจังหวัดตราด จังหวัดข้างเคียง และโดยเฉพาะจังหวัด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งสภากาชาดไทยมีนโยบายในการปรับปรุงพื้นที่และอาคารสิ่งก่อสร้างภายในศูนย์ราชการุณย์ เพื่อให้รองรับการใช้งานดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สภากาชาดไทยมีแผนการใช้พื้นที่ศูนย์ราชการุณย์ในการจัดตั้งสถานีกาชาดที่ 15 ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงาน บรรเทาทุกข์และประชานามัยพิทักษ์ เพื่อให้บริการด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนในจังหวัดตราดและพื้นที่ใกล้เคียง มีลักษณะ เป็นสถานพยาบาลขนาดเล็ก เน้นการให้ความรู้ ฝึกอบรมและดูแลผู้สูงอายุ เปิดทำการในเวลาราชการ ไม่มีผู้ป่วยใน ประมาณ การจำนวนบุคลากร 15 ตำแหน่ง รวมแพทย์ประจำสถานีและที่พัก คาดการณ์ความต้องการการใช้พื้นที่เป็นอาคารขนาดเล็ก สูงไม่เกิน 2 ชั้น ประกอบด้วย งานตรวจรักษาและการดูแลระดับปฐมภูมิ ห้องเก็บยาที่ต้องปรับอากาศ ห้องประชุมขนาดเล็ก ห้องการเงิน สำนักงาน ที่พักบุคลากร และคลังสัมภาระ

4.3. แผนและนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาแผนและนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า แผนพัฒนาจังหวัดตราด พ.ศ.2561-2564 ได้กำหนดวิสัยทัศน์จังหวัดตราดคือ ตราดเมืองน่าอยู่ ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี แหล่งผลิตอาหารคุณภาพ ที่เน้นการเป็นต้นแบบเมืองท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากการทำมีสภาพแวดล้อมธรรมชาติที่สมบูรณ์และการเป็นเมืองการค้าชายแดน (สำนักงานจังหวัดตราด, 2561) นโยบายเขตพัฒนาการท่องเที่ยวฝั่งตะวันออก 12 เมืองต้องห้ามพลาต ภายใต้แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564) (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2560) และนโยบายการท่องเที่ยวเมืองรอง ปี 2561 (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2561) สนับสนุนการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและชุมชน จากแผนและนโยบายดังกล่าว จึงควรพัฒนาศูนย์ราชการศูนย์ให้รองรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและความสามารถในการบริหารจัดการดูแลรักษา ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์พื้นที่ธรรมชาติเดิมเอาไว้ ซึ่งแนวทางนี้จะสอดคล้องกับผังเมืองรวมจังหวัดตราด (กระทรวงมหาดไทย, 2556; 2562) ที่กำหนดให้พื้นที่โครงการอยู่ในเขตการใช้ที่ดินเขตสีเขียว คือ ที่ดินประเภทชนบทและเกษตรกรรม และพื้นที่ทะเลบริเวณโครงการอยู่ในเขตการใช้ที่ดินเขตสีฟ้า คือ ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และเมื่อพิจารณาสภาพพื้นที่และลักษณะภูมิทัศน์ภายในโครงการ จะสอดคล้องกับเขตการใช้ที่ดินประเภทอื่น ๆ ได้แก่ ที่ดินประเภทอนุรักษ์สภาพแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยว ที่ดินประเภทที่โล่งเพื่อนันทนาการและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเฉพาะที่ดินซึ่งเป็นของรัฐ และที่ดินประเภทอนุรักษ์ป่าไม้ จึงสามารถศึกษาแนวทางการจัดการที่ดินเพื่อนำมาปรับใช้กับพื้นที่โครงการได้

5. การศึกษาและวิเคราะห์พื้นที่

5.1. ที่ตั้งและการเข้าถึง

ศูนย์ราชการศูนย์สภาอากาศไทย เขาถ้ำ จังหวัดตราด ขนาดพื้นที่ 416-1-83 ไร่ ตั้งอยู่ที่บ้านเขาถ้ำ ตำบลไม้รูด อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด ทิศเหนือติดเขาถ้ำและป่าโกงกาง ทิศตะวันตกติดทะเล ทิศใต้ติดชุดควบคุมทหารพรานนาวิกโยธินที่ 3 เขาถ้ำ กองทัพเรือ ทิศตะวันออกติดถนนสุขุมวิทหรือทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 ช่วงตราด-คลองใหญ่ ซึ่งเป็นถนนขนาด 4 ช่องจราจร มีเกาะกลาง การเดินทางจากตัวเมืองตราด ใช้เส้นทางตามถนนสุขุมวิท ระยะทางประมาณ 48 กิโลเมตร ที่ตั้งโครงการอยู่ด้านขวา เยื้องกับทางเข้าอ่างเก็บน้ำเขาถ้ำ ส่วนระยะทางจากท่าอากาศยานตราดถึงพื้นที่โครงการประมาณ 85 กิโลเมตร การเดินทางจากด่านชายแดนประเทศกัมพูชาบ้านหาดเล็ก ใช้เส้นทางตามถนนสุขุมวิท ระยะทางประมาณ 42 กิโลเมตร ที่ตั้งโครงการอยู่ด้านซ้าย

5.2. สภาพพื้นที่

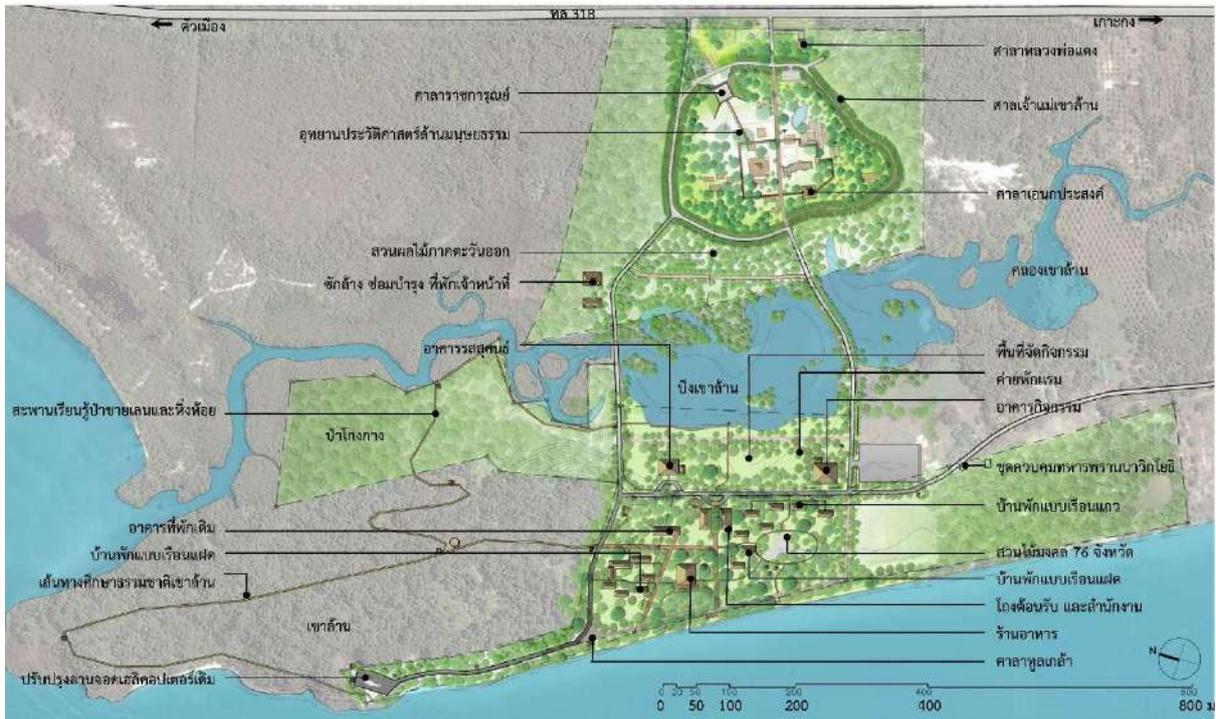
สภาพทั่วไปของพื้นที่โครงการเป็นที่ราบ มีความชันเล็กน้อย ค่าความชัน 0-3.5% โดยลาดลงจากทางเข้าด้านถนนสุขุมวิทไปยังหาดราชารุณย์ โดยมีระดับสูงสุด +21.00 เมตร อยู่บริเวณทางเข้าโครงการ และระดับต่ำสุด +3.00 เมตร อยู่บริเวณถนนริมชายหาด มีบึงเขาถ้ำเป็นบึงน้ำขนาดใหญ่อยู่ตรงกลาง ความลึก 1.50-2.00 เมตร การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลสภาพพื้นที่โครงการแบ่งองค์ประกอบเดิมในพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ องค์ประกอบธรรมชาติ องค์ประกอบกิจกรรม และสิ่งปลูกสร้างและการใช้งาน

5.2.1 องค์ประกอบธรรมชาติ ได้แก่ เขาถ้ำ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของโครงการ ระดับความสูงยอดเขา +61.00 เมตร สภาพป่าเบญจพรรณตามธรรมชาติ มีเส้นทางเดินขึ้นไปได้ หาดราชารุณย์ เป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนสำหรับประชาชน มีลักษณะเป็นหาดทรายลาดลงทะเล สามารถเล่นน้ำได้ ป่าชายเลน ทางทิศเหนือของบึงเขาถ้ำ มีพืชพรรณหลากหลายชนิด เช่น โกงกางใบใหญ่ โกงกางใบเล็ก ตะบูนขาว พังกาหัวสุมดอกแดง โปรงแดง หงอนไก่ทะเล

พญาร้อยรู กวาดดอกแดง ตาตุ่มทะเล กระเพาะปลา โคลงเคลงชน เสม็ดขาว รักทะเล มีค่ายกิจกรรมปลูกป่าชายเลน ที่ดำเนินการมาต่อเนื่อง

5.2.2 องค์ประกอบกิจกรรมชาติ ได้แก่ สวนไม้มงคลพระราชทานประจำจังหวัด 76 จังหวัด จัดตั้งขึ้นในวโรกาสที่ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเจริญพระชนมพรรษา 72 พรรษา ในปี พ.ศ.2542 สภาอากาศไทยจัดทำโครงการปลูกชาติบุชา พระบรมราชูปถัมภ์ 6 รอบ โดยปลูกต้นไม้มงคลพระราชทาน ประจำจังหวัด 76 จังหวัด รวม 972 ต้น ล้อมรอบรูปแผนที่ประเทศไทยในพื้นที่ประมาณ 16 ไร่ สวนสมุนไพร ปลูกต้นไม้ และพืชสมุนไพร จัดเป็น 20 กลุ่มโรค มีป้ายชื่อและสรรพคุณ ในพื้นที่ประมาณ 3 ไร่ เพื่อประโยชน์ทางวิชาการสำหรับเยาวชน และผู้สนใจทั่วไป สวนราชพฤกษ์ มีการปลูกต้นราชพฤกษ์จำนวนกว่า 860 ต้นจากโครงการ ป่าที่รักดี นำอาสาสมัครจากสถานศึกษาในจังหวัดตราดมาปลูกและดูแลต้นราชพฤกษ์ ตั้งอยู่ด้านหน้าพื้นที่โครงการ สวนผลไม้ภาคตะวันออก เป็นพื้นที่รวบรวมทดลองปลูกไม้ผลที่มีชื่อเสียงในภาคตะวันออก ตั้งอยู่บริเวณทิศตะวันออกของบึงเขาล้าน บึงเขาล้าน เดิมเป็นส่วนของคลองเขาล้านที่จะไหลออกสู่ทะเล เป็นระบบนิเวศน้ำกร่อย ยังมีต้นเสม็ดพบได้บริเวณทิศใต้ของบึง การกั้นฝายคลองเขาล้านเพื่อให้มีน้ำจืดใช้ในช่วงที่เป็นค่ายผู้อพยพ ช่วงปี 2560 มีโครงการขุดลอกบึงชั้นดินเลนที่กั้นบึง ถูกลอกออกทำให้น้ำเค็มที่อยู่ใต้ดินซึมขึ้นมา ส่งผลให้พืชน้ำจืดรอบบึงยืนต้นตาย ข้อเสนอพื้นฐานอีกข้อหนึ่งคือ ภาวะฝนทิ้งช่วง และภัยแล้ง ทำให้น้ำจืดไม่เพียงพอที่จะผลักดันน้ำเค็มที่ซึมจากชั้นใต้ดินออกไปได้ อย่างไรก็ตาม ในบึงเคยมีบัวขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก แต่หลังจากการขุดลอก บัวเหล่านี้ได้หายไป ยกเว้นบริเวณต้นน้ำด้านทิศใต้ที่ยังพบบัวอยู่บ้าง

5.2.3 สิ่งปลูกสร้างและการใช้งาน การใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบันสามารถแบ่งพื้นที่ออกได้เป็น 5 ส่วน คือ 1) ส่วนที่พัก อยู่ทางทิศเหนือเรียงไปตามแนวเขาล้าน 2) ส่วนกิจกรรมนักท่องเที่ยวอยู่บริเวณตรงกลาง 3) ชุดควบคุม ทหารพรานนาวิกโยธินที่ 3 เขาล้าน อยู่ทางทิศใต้ 4) ส่วนพิพิธภัณฑ์อยู่ทางทิศตะวันออก บริเวณทางเข้าโครงการ 5) ส่วนบริการ สำนักงาน โรงซักรีด ซ่อมบำรุง อยู่ใกล้กับส่วนที่พัก สำหรับเส้นทางสัญจร ส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยาง กว้าง 5-6 เมตร บางช่วงเป็นถนนคอนกรีต เช่น บริเวณหน้าศาลเจ้าแม่เขาล้าน ระบบถนนเชื่อมต่อพื้นที่ภายในโครงการ อย่างครบถ้วนและอยู่ในสภาพที่ดี ส่วนอาคารนั้น อาคารหลายหลังถูกใช้งานมาเป็นเวลานาน ทำให้ทรุดโทรม จะต้องมีการประเมินสภาพและปรับปรุงเพื่อให้สามารถใช้งานได้อย่างปลอดภัย

ภาพที่ 1 ผังแม่บทศูนย์ราชการุณย์สภากาชาดไทย เขาล้าน จังหวัดตราด 2557 (ผังแม่บทเดิม ก่อนการปรับปรุง)

5.3. ปัญหาและข้อจำกัดของพื้นที่

ศูนย์ราชการุณย์เป็นโครงการที่พัฒนามาเป็นเวลานานและมีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง ทำให้ระบบสาธารณูปโภคต้องมีการประเมินและปรับเปลี่ยนเพื่อให้มีประสิทธิภาพ และจะต้องศึกษาในรายละเอียดว่ามีขีดความสามารถที่จะรองรับกิจกรรมที่เพิ่มเติมขึ้นมาได้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ ระบบสาธารณูปโภคในปัจจุบันเป็นลักษณะการรวมศูนย์ ไม่ได้ครอบคลุมทั้งพื้นที่โครงการ ดังนั้น เมื่อมีการก่อสร้างอาคารใหม่หรือเพิ่มเติมกิจกรรม หากพิจารณาตำแหน่งให้ใกล้กับของเดิมจะทำให้ประหยัดระบบสาธารณูปโภค นอกจากนี้ มีปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการใช้งานในฤดูแล้ง ทั้งการใช้งานอุปโภคบริโภคและการดูแลรักษาภูมิทัศน์ สำหรับที่จอดรถ ปัจจุบันมีการจัดที่จอดรถอย่างเป็นสัดส่วนอยู่เพียงสองบริเวณ คือ หน้าศาลาราชารุณย์และศาลาหลวงพ่อดัง จึงมีการจอดรถตามริมถนน หน้าบ้านพัก ริมทะเล และที่อื่น ๆ

อาคารบริเวณติดชายหาดมีสภาพทรุดโทรมไปถึงโครงสร้าง และกฎหมายควบคุมอาคารในปัจจุบันมีข้อกำหนดระยะถอยร่นจากชายฝั่งทะเล หากมีการรื้อถอนอาคารกลุ่มนี้จะไม่สามารถก่อสร้างใหม่ได้ในบริเวณเดิม ทำได้เพียงปรับปรุงซ่อมแซมอาคารโดยไม่เพิ่มขนาดพื้นที่ ส่วนอาคารอื่น ๆ ในพื้นที่โครงการมีอายุค่อนข้างมาก สภาพเสื่อมโทรม อาจจำเป็นต้องก่อสร้างอาคารใหม่ทดแทน ทั้งนี้ ควรพิจารณางบประมาณการก่อสร้างให้เหมาะสมกับรูปแบบและรายได้ของโครงการ เพื่อให้ศูนย์ราชการุณย์สามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างยั่งยืน

ประเด็นของภัยธรรมชาติ มีดินถล่มจากเขาล้าน เนื่องจากเขาล้านเป็นพื้นที่ที่มีความชันมาก ช่วงที่มีฝนตกทำให้มีโอกาสเกิดดินถล่ม การก่อสร้างอาคารบริเวณตีนเขาจึงมีความเสี่ยงที่จะเกิดอันตราย และหากมีการเปิดพื้นที่ด้านบนเขาเพื่อทำการก่อสร้างจะยิ่งทำให้มีความเสี่ยงดินถล่มมากยิ่งขึ้น รวมถึงปัญหาเรื่องความเข้าใจถึงโครงสร้างภูมิทัศน์ริมทะเลและการกัดเซาะชายฝั่ง ซึ่งเป็นประเด็นละเอียดอ่อนและซับซ้อนที่เกิดขึ้นทั้งจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปัญหานี้จะรุนแรงขึ้นเมื่อมีการก่อสร้างโครงสร้างแข็งเพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง ศูนย์ราชการุณย์สภากาชาดไทยจะต้องทำความเข้าใจกับกรมโยธาธิการและผังเมืองและหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันมิให้มีการสร้างเขื่อนแข็งริมทะเล ไม่ว่าจะในพื้นที่ใดก็ตาม

5.4. ศักยภาพของพื้นที่

พื้นที่โครงการศูนย์ราชการุณย์มีขนาดใหญ่ มีพื้นที่ว่างที่ยังไม่ได้พัฒนาพอสมควร สามารถนำมาพัฒนาให้ใช้ประโยชน์ได้อีก รวมทั้งพื้นที่มีระบบนิเวศหลายประเภท ได้แก่ ป่าเบญจพรรณเขาล้าน ระบบนิเวศหาดทรายสันทราย ระบบนิเวศบึงน้ำจืดเขาล้าน ระบบนิเวศป่าชายเลนและหาดโคลน แต่ยังคงการใช้ประโยชน์อย่างเต็มประสิทธิภาพ สามารถเพิ่มประเด็นการเรียนรู้เรื่องธรรมชาติวิทยา ใช้เป็นฐานการเรียนรู้ในการจัดกิจกรรมสำหรับเยาวชนได้ นอกจากนี้ ที่ตั้งโครงการที่อยู่ติดริมถนนสุขุมวิทซึ่งเป็นเส้นทางหลักในการสัญจรไปยังด้านชายแดนเกาะกง ซึ่งอยู่ในแผนพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจ ทำให้มีแผนการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคในอนาคต ที่จะส่งผลให้มีแหล่งน้ำประปาและไฟฟ้าเพิ่มขึ้นสำหรับการพัฒนาโครงการเพิ่มเติม สามารถพัฒนาสถานีกาชาดเพื่อให้บริการด้านสาธารณสุขแก่ประชาชนและชุมชนโดยรอบ อีกทั้งพื้นที่โครงการมีทัศนียภาพธรรมชาติสวยงาม เหมาะสมกับกิจกรรมของสถานีกาชาดที่ 15 ที่ต้องการให้เป็นสถานพักผ่อนของผู้สูงอายุสามารถใช้เวลาในพื้นที่ประกอบกิจกรรมได้ตลอดทั้งวัน

ภาพที่ 2 ที่ตั้งโครงการ ภายในขอบเขตที่ดิน ศูนย์ราชการุณย์ สภากาชาดไทย

6. ผังแม่บท

6.1. แนวคิดในการวางผังแม่บทโครงการ

แนวคิดในการวางผังแม่บทโครงการจะครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากกิจกรรมแต่ละประเภทมีความต้องการพื้นที่และระบบการรองรับที่แตกต่างกัน การจัดพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ประเภทต่าง ๆ จะทำให้กิจกรรมที่สอดคล้องกันอยู่ในพื้นที่ที่ต่อเนื่องกันและสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดระบบการสัญจร การวางผังระบบการสัญจรที่มีประสิทธิภาพจะทำให้สามารถกำหนดเส้นทางสัญจรในรูปแบบที่เหมาะสม เชื่อมต่อกิจกรรมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ลดความขัดแย้งของการสัญจรที่มีหลายรูปแบบอยู่ในพื้นที่เดียวกันทั้งรถบัส รถยนต์ ทางจักรยานและทางเท้า การกำหนดทิศทางการขยายตัว การวางผังแม่บทจะกำหนดพื้นที่ในการขยายตัวของโครงการ และตำแหน่งที่จะมีการปลูกสร้างอาคารอย่างเหมาะสม ทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เหลือเศษที่ดินสามารถวางแผนด้านระบบสาธารณูปโภคให้สอดคล้องกัน การจัดรูปแบบของที่ว่าง ผังแม่บทจะแสดงโครงสร้างที่ว่างที่จะเกิดขึ้นจากการมีองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งอาคาร ทางสัญจร ต้นไม้ สระน้ำ และองค์ประกอบภูมิทัศน์อื่น ๆ

กลุ่มอาคาร ผังแม่บทจะแสดงกลุ่มอาคารที่จะเกิดขึ้นและรูปแบบการเรียงตัวของอาคารซึ่งจะส่งผลต่อรูปแบบของที่ว่าง การเรียงตัวของกลุ่มอาคารจะต่างกันไปตามกิจกรรมที่เกิดขึ้นและความสัมพันธ์ของกิจกรรมภายในและภายนอกของกลุ่มอาคาร ขนาดพื้นที่ในการพัฒนา ขนาดของอาคารหรือพื้นที่ที่สัมพันธ์กับกิจกรรมการใช้งาน ผังแม่บทจะแสดงขนาดของอาคารและพื้นที่ต่าง ๆ ว่าจะมีพื้นที่คลุมดินมากน้อยเท่าไร ความสัมพันธ์กับอาคารอื่น การรวมกลุ่มกิจกรรมและอาคารที่คล้ายกัน จะประหยัดเวลาในการเดินทางเชื่อมต่อ มีความต่อเนื่องของกิจกรรม ทำให้ใช้พื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดทางสัญจร ตลอดจนการปรับปรุงอาคารเสื่อมโทรม อาคารที่พังกักท้องเที่ยวบริเวณริมทะเลมีสภาพทรุดโทรม ต้องปรับปรุงหรือรื้อถอนแล้วสร้างอาคารที่พักใหม่ขึ้นทดแทน จึงได้กำหนดตำแหน่งอาคารที่พักใหม่ถอยร่นจากแนวระดับน้ำทะเลสูงสุด มีการจัดทำเป็นแผนระยะดำเนินการ สำหรับอาคารที่จะสร้างใหม่ทั้งหมดรวมถึงพื้นที่ใช้งานภายนอกอาคาร ต้องให้คนพิการและผู้สูงอายุเข้าถึงได้ตามกฎกระทรวงกำหนดสิ่งอำนวยความสะดวกในอาคารสำหรับผู้พิการหรือทุพพลภาพ และคนชรา (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2564 จึงมีการออกแบบรองรับการเข้าถึงของผู้พิการและผู้สูงอายุตามหลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (universal design) เพื่อให้ทุกพื้นที่ของศูนย์ราชการุณย์เหมาะต่อการใช้งานของผู้มาเยือนทุกคน

การดูแลรักษาพื้นที่ตามนิเวศธรรมชาติเดิม สำหรับพื้นที่ที่ไม่มีการใช้งาน ควรฟื้นฟูสภาพพื้นที่ให้มีความสมบูรณ์ตามธรรมชาติ เสนอให้มีการตีแปลงปล่อยให้ธรรมชาติฟื้นตัวเองโดยไม่เข้าไปรบกวนเพื่อใช้ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการปล่อยธรรมชาติฟื้นตัว (passive restoration) กับแปลงปลูกทดแทน (active restoration) เพื่อให้เป็นแนวทางที่มีผลการวิจัยรองรับสำหรับการดำเนินงานต่อไปในอนาคต แปลงเหล่านี้สามารถมีได้ในหลายพื้นที่ เช่น พื้นที่ริมน้ำ พื้นที่ราบที่เป็นโคลน (mudflat) เพื่อเปรียบเทียบการฟื้นตัวของพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิประเทศต่างกัน สำหรับพืชพันธุ์ เสนอให้มีการพยายามรักษาพืชพันธุ์เดิมเอาไว้ให้ได้มากที่สุด หลีกเลี่ยงการพัฒนาในบริเวณที่จะต้องตัดหรือโค่นต้นไม้เดิมและการพัฒนาที่จะส่งผลกระทบต่อสภาพธรรมชาติของพื้นที่ สำหรับพืชพันธุ์ใหม่มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1) ต้นไม้ถนน ถนนสายหลักมีการปลูกต้นไม้สองข้างตลอดทางอยู่อย่างหนาแน่นแล้ว จึงเน้นที่การปลูกเสริมเฉพาะส่วนที่เสียหาย ต้นไม้เดิมส่วนมากเป็นต้นคูณซึ่งเป็นไม้ขนาดเล็ก การปลูกเสริมหรือทดแทนส่วนที่ตายไปควรเน้นไปที่ไม้ขนาดใหญ่ เช่น ยาง ตะเคียน ลำตวน บุนนาค ฯลฯ

2) ต้นไม้ถนนริมทะเล มีการปลูกต้นสนทะเลและต้นมะพร้าว ซึ่งตามแนวทางการอนุรักษ์ระบบนิเวศชายหาดไม่ควรมีการปลูกต้นสนรวมถึงไม้ต่างถิ่นอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ไม้ในระบบนิเวศเดิม ฉะนั้น ควรวางแผนกำหนดระยะเวลาทยอยตัดต้นสนออก และปลูกไม้ใหม่ทดแทน โดยไม่ปลูกเป็นแถว เพื่อให้ลมทะเลสามารถพัดละอองทรายเข้ามาทับถมกันได้ เป็นการป้องกันการกัดเซาะชายหาดโดยวิธีธรรมชาติ

3) ไม้แสดงขอบเขต การใช้ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่พื้นถิ่น เพื่อกำหนดแนวขอบเขตพื้นที่พิพิธภัณฑสถานด้านมนุษยธรรม โดยปลูกเป็นแนวเพื่อสร้างการรับรู้ขอบเขตพื้นที่โดยใช้ชนิดพันธุ์ไม้เกิน 3 ชนิดปลูกสลับกันเพื่อสร้างเอกลักษณ์การรับรู้พื้นที่

4) ไม้ป่าชายหาด เลือกใช้พันธุ์ไม้ตามสังคมพืชชายหาด ส่วนที่มีการใช้งานให้ปลูกเสริมโดยปลูกต้นเดี่ยว ไม่ปลูกเป็นกลุ่ม และเว้นระยะห่างระหว่างต้น เพื่อไม่ให้พืชแย่งอาหารกัน เนื่องจากบริเวณพื้นที่อันตรายเป็นพื้นที่มีธาตุอาหารต่ำ พืชจะไม่ขึ้นเกาะกันเป็นกลุ่ม

5) พรรณไม้ น้ำ ปลูกไม้ชายน้ำเพื่อป้องกันการกัดเซาะพังทลายของตลิ่ง สำหรับพันธุ์ไม้ น้ำ ควรมีการศึกษาเพิ่มเติม และกำหนดนโยบายการใช้น้ำในบึงที่ชัดเจนก่อน เนื่องจากธรรมชาติน้ำบึงเขาล้านเป็นน้ำกร่อย หากต้องการใช้เป็นบึงน้ำจืด เพื่อสำรองน้ำใช้โครงการต้องมีความระมัดระวัง

6) ไม้ริมถนนหน้าโครงการ ปลูกไม้เพื่อสร้างการรับรู้บริเวณด้านหน้าโครงการ เลือกใช้ไม้มีสีส้มหรือรูปร่างที่เป็นเอกลักษณ์ ทนต่อสภาพภูมิอากาศ เพื่อให้ดูแลง่าย และต้องคำนึงถึงความปลอดภัยเนื่องจากมีการขยายถนนด้านหน้าโครงการ ทำให้ความเร็วในการสัญจรเพิ่มมากขึ้น

6.2. ผังแม่บทโครงการ

ผังแม่บทศูนย์ราชการศูนย์สภาอากาศไทย เขาล้าน จังหวัดตราด มีเนื้อหาหลัก ประกอบด้วย

1) การเลือกตำแหน่งที่ตั้งโครงการก่อสร้างใหม่คือ สถานีอากาศที่ 15 ซึ่งเป็นประเด็นหลักในการปรับผังแม่บทในครั้งนี้ โดยพิจารณาเลือกพื้นที่มีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด สามารถเข้าถึงและใช้งานได้สะดวก ไม่ขัดแย้งกับการใช้งานเดิม โดยเสนอให้สถานีอากาศที่ 15 ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าโครงการทางด้านทิศใต้ เพื่อเข้าถึงง่าย ประหยัดด้านการเตรียมพื้นที่ และไม่ต้องตัดโค่นต้นไม้เดิมที่มีคุณค่าเป็นจำนวนมาก

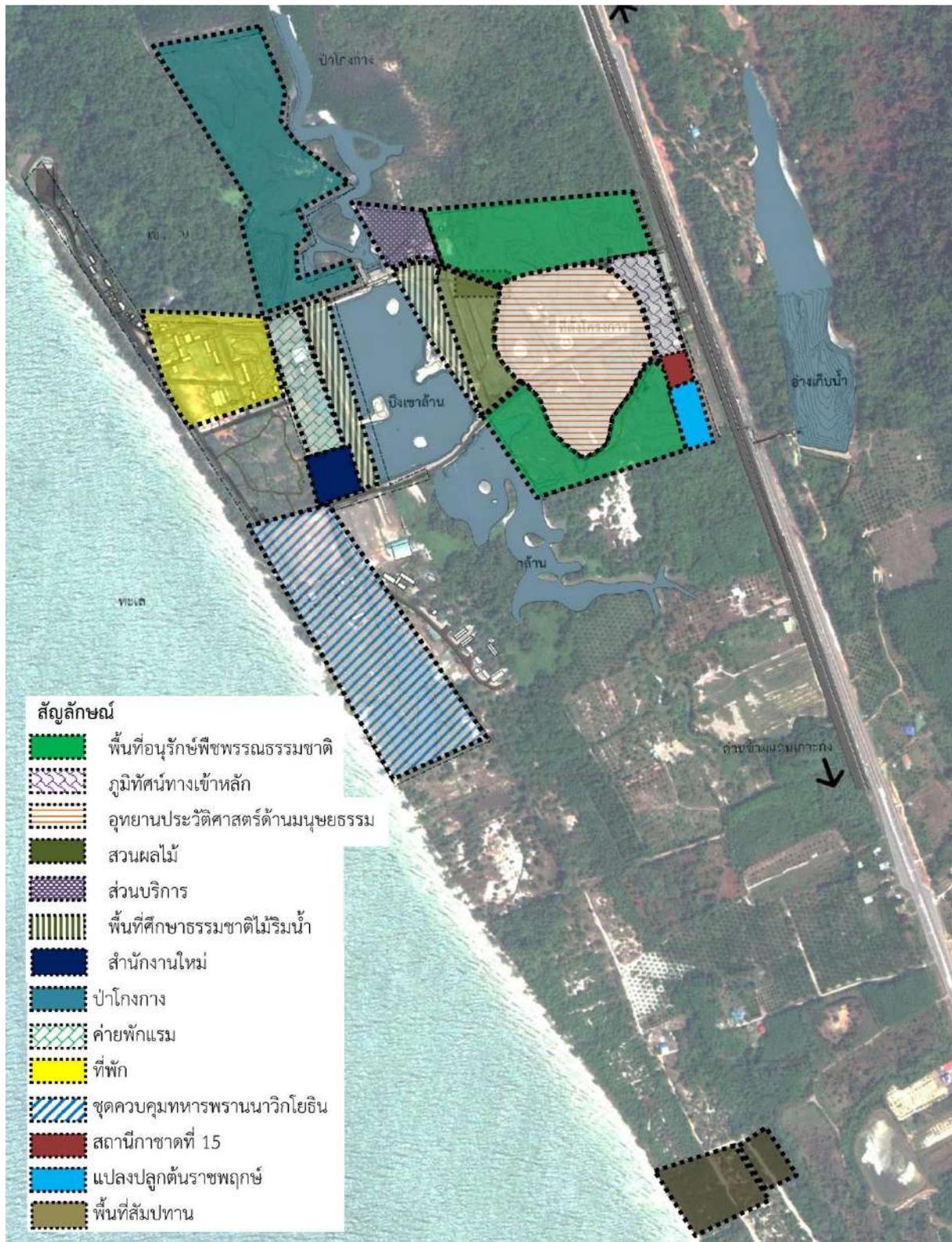
2) การอนุรักษ์ธรรมชาติ ศูนย์ราชการศูนย์มีทั้งพื้นที่ธรรมชาติที่เป็นป่าเขาล้าน ป่าชายเลน ชายหาด และพื้นที่กึ่งธรรมชาติ เช่น บึงเขาล้าน สวนสมุนไพร สวนไม้มงคล สำหรับพื้นที่ธรรมชาติควรมีการอนุรักษ์เพราะเป็นระบบนิเวศที่สอดคล้องอยู่กับพลวัตธรรมชาติของพื้นที่ สำหรับพื้นที่ป่าปลูกที่มีอยู่ ให้ใช้เป็นพื้นที่เรียนรู้การอนุรักษ์พันธุ์ไม้นอกพื้นที่ (ex-situ conservation) และแนวทางการใช้พืชเพื่อประโยชน์ด้านต่าง ๆ แต่ไม่ควรเพิ่มพื้นที่ป่าปลูกเพราะจะเป็นภาระในการดูแลรักษา ตลอดจนการกำหนดระยะถอยร่นริมทะเล และริมเขา จากปัญหาดินถล่มและโครงสร้างภูมิทัศน์ริมทะเล จึงกำหนดให้ยกเลิกการใช้งานอาคารริมเขาและมีระยะถอยร่นริมทะเลเพิ่มเติม ปรับเปลี่ยนระบบถนนสายหลัก เปลี่ยนถนนเลียบริมชายหาดเป็นทางเดินเพื่อยกเลิกการใช้งานในอนาคต และใช้ถนนตั้งฉากกับทะเลเป็นถนนทางรถหลักแทน

3) การพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์มนุษยธรรม เสนอให้เป็นการออกแบบทางเดินระดับดินขนาดเล็กเพื่อเข้าถึงซากอาคารประวัติศาสตร์ โดยใช้เป็นทางเดินดินเพื่อให้กลมกลืนกับธรรมชาติและลดมูลค่างานก่อสร้าง ให้ผู้เข้าชมเดินอย่างใกล้ชิดกับพื้นที่เพื่อสะท้อนถึงความเป็นอยู่ของผู้อพยพ

ภาพที่ 3 ผังแม่บทศูนย์ราชการุณย์สภากาชาดไทย เขาล้าน จังหวัดตราด

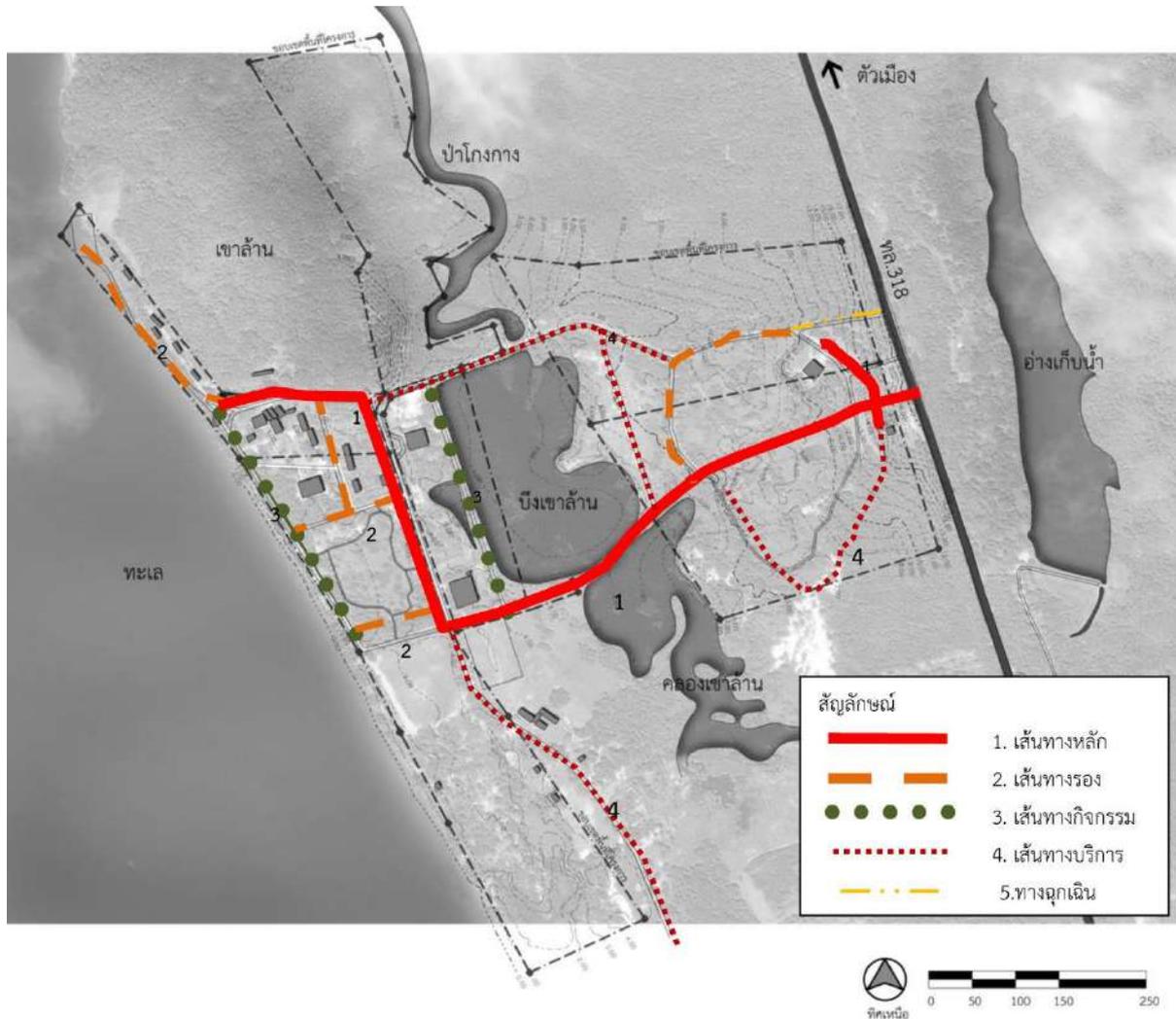
4) การจัดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประกอบด้วย พื้นที่อนุรักษ์พืชพรรณธรรมชาติ พื้นที่ป่าโกงกาง ภูมิทัศน์ทางเข้าหลัก ค่ายพักแรม อุทยานประวัติศาสตร์ด้านมนุษยธรรม ที่พัก สวนผลไม้ ชุดควบคุมทหารพรานนาวิกโยธินที่ 3 ส่วนบริการ สถานีกาชาดที่ 15 พื้นที่ศึกษารมชาติริมน้ำ แปลงปลูกต้นราชพฤกษ์ สำนักงานใหม่ พื้นที่สัมปทาน

ภาพที่ 4 ผังแสดงการจัดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน

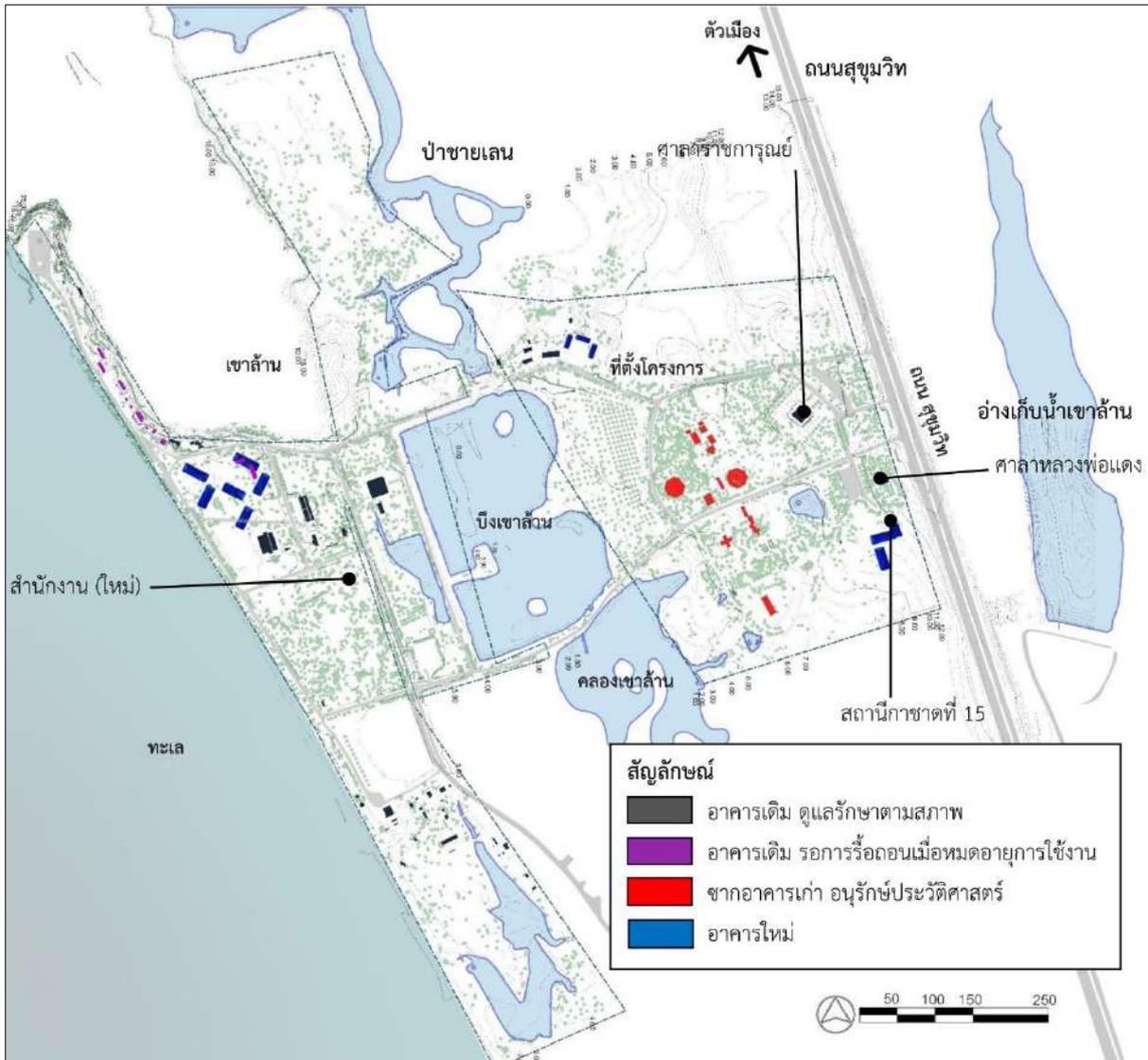
5) ระบบเส้นทางสัญจร มีการแยกชั้นและเส้นทางออกตามการใช้งาน แบ่งเป็น 5 ลักษณะ คือ (1) เส้นทางหลัก เริ่มต้นจากทางเข้า ผ่านบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ด้านมนุษยธรรม แล้วไปสิ้นสุดที่สำนักงาน (2) เส้นทางรอง แยกออกจากเส้นทางหลักเพื่อเชื่อมเข้าไปยังส่วนกิจกรรมหรือส่วนบ้านพัก (3) เส้นทางกิจกรรม เป็นเส้นทางในพื้นที่กิจกรรมต่าง ๆ เสนอให้

ปรับเป็นทางเท้าและทางจักรยาน ยอมให้มีรถยนต์เข้าได้เฉพาะเพื่อการจัดเตรียมงาน ดูแลพื้นที่ หรือเมื่อมีเหตุจำเป็นเท่านั้น (4) เส้นทางบริการ เฉพาะเจ้าหน้าที่ และ (5) เส้นทางฉุกเฉิน ใช้ในกรณีที่ทางเข้าหลักไม่สามารถใช้งานได้

ภาพที่ 5 ผังแสดงระบบเส้นทางสัญจร

6) การจัดทำแผนการประเมินอาคารเดิม โดยเสนอให้มีการรื้อถอนอาคารที่ไม่ปลอดภัยในการใช้งานออก และสร้างอาคารทดแทนในพื้นที่ที่มีความเหมาะสมมากกว่า

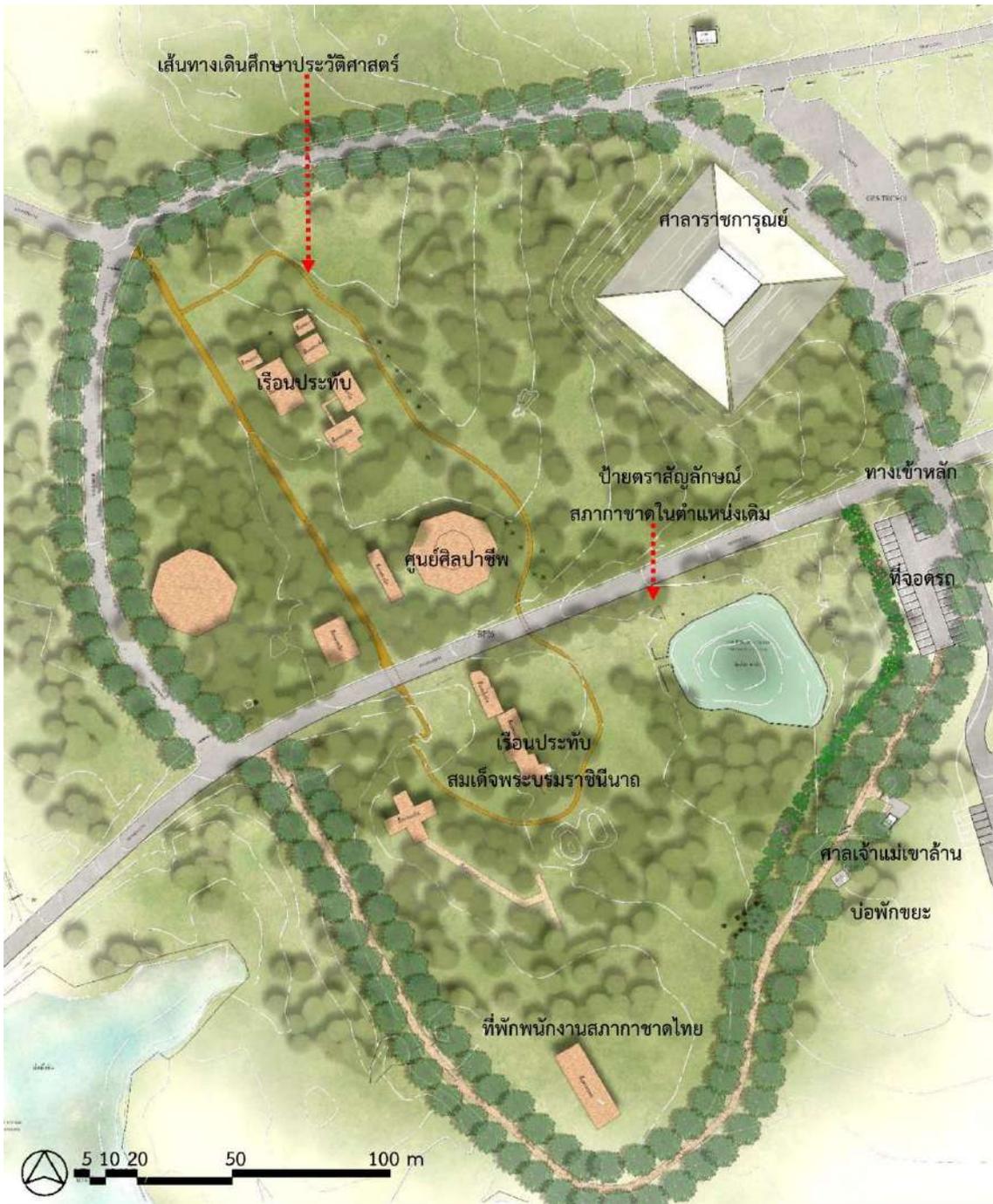
ภาพที่ 6 ผังแสดงประเภทอาคาร

7. งานออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม

งานรายละเอียดภูมิสถาปัตยกรรมเฉพาะพื้นที่ ประกอบด้วย

7.1. อุทยานประวัติศาสตร์ด้านมนุษยธรรม

อุทยานประวัติศาสตร์ด้านมนุษยธรรม ตั้งอยู่บริเวณศาลาราชการุณย์ มีถนนภายในโครงการล้อมรอบพื้นที่ มีจุดประสงค์เพื่อรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณด้านมนุษยธรรมของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยการนำเสนอข้อมูลประวัติศาสตร์ที่พระองค์ท่านและสภากาชาดไทยได้เข้ามายังพื้นที่ แสดงถึงกระบวนการการทำงานให้ความช่วยเหลือ ทั้งเรื่องความเป็นอยู่ การรักษาพยาบาล การศึกษา การฝึกอาชีพ ที่สภากาชาดไทย ได้ดำเนินการตลอดช่วงเวลา 8 ปี ที่ใช้พื้นที่เป็นค่ายผู้พลัดถิ่น การออกแบบเน้นการแสดงถึงลักษณะโครงสร้างส่วนกลาง ที่ทำการของสภากาชาดไทยในสมัยที่เป็นค่ายผู้พลัดถิ่น เส้นทางเดินเข้าไปในพื้นที่ที่ออกแบบเป็นทางเดินดินบดอัด พร้อมป้ายสื่อความหมาย ผัง ภาพจำลอง ภาพถ่ายในอดีต บอกเล่าการใช้งานพื้นที่และอาคารแต่ละหลัง เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจถึงการทำงานของศูนย์ราชการุณย์ในภาพรวม และมีการปลูกไม้ใหญ่สองข้างถนนเพื่อแสดงขอบเขตของพื้นที่

ภาพที่ 7 ผังบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์ด้านมนุษยธรรม

7.2. เส้นทางศึกษาป่าชายเลนและหึ่งห้อย

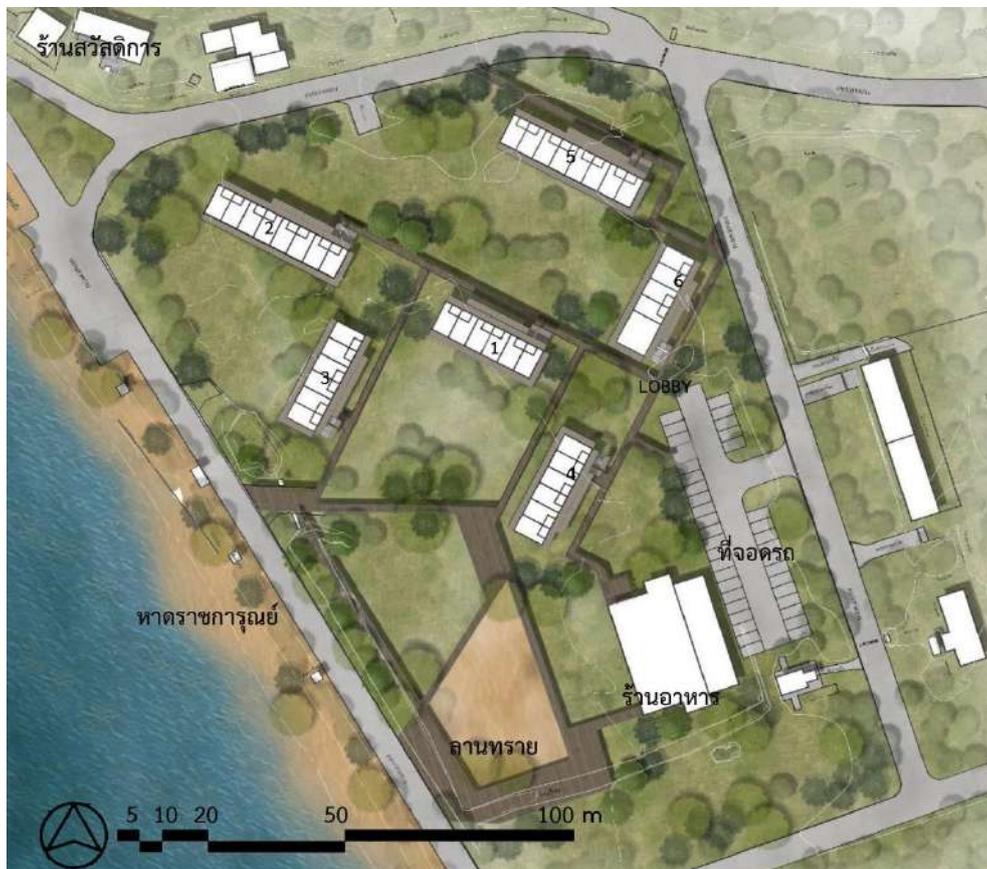
การจัดทำเส้นทางศึกษาป่าชายเลนและหึ่งห้อยเพื่อรองรับการจัดกิจกรรมด้านการศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติสำหรับเยาวชนและผู้สนใจ ตั้งอยู่บริเวณป่าชายเลนริมคลองเขาล้าน เสนอให้ใช้ทางคอนกรีตเพื่อความคงทนแข็งแรงและง่ายต่อการดูแล เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีอากาศชื้น ฝนตกชุกและอยู่ไม่ไกลจากทะเล ส่วนที่เป็นโครงสร้างประมาณ 750 เมตร จากศาลาทางเข้าด้านอาคารรสสุคนธ์มาถึงป้ายข้อมูลเขาล้าน เป็นทางเดินยกพื้น กว้าง 1.5 เมตร มีราวจับ ส่วนทางเดินบริเวณเขาล้านทำเป็นทางเดินดินบดอัดตามสภาพพื้นที่ เพื่อไม่ให้กระทบต่อทางน้ำเดิม

ภาพที่ 8 ทศนิยมภาพเส้นทางศึกษาป่าชายเลนและหึ่งห้อย

7.3. ที่พักนักท่องเที่ยวแห่งใหม่

เนื่องจากอาคารที่พักเดิมมีสภาพทรุดโทรมและได้เสนอแผนการรื้อถอน จึงจำเป็นต้องสร้างอาคารที่พักนักท่องเที่ยวใหม่ขึ้นทดแทน โดยเสนอตำแหน่งใกล้กับร้านอาหารเพื่อให้กลุ่มอาคารบริการนักท่องเที่ยวทั้งหมดตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกัน ไม่รบกวนสภาพแวดล้อมมากเกินไป สะดวกต่อการใช้งานและดูแลรักษา โดยมีลักษณะเป็นอาคารสูงสองชั้น 6 อาคาร การวางผังได้เสนอรื้อถนนที่ตัดผ่ากลางพื้นที่ออกเพื่อให้ได้พื้นที่ขนาดใหญ่สำหรับจัดวางกลุ่มอาคาร มีระยะเว้นว่างระหว่างอาคารเพื่อการระบายอากาศที่ดี วางทิศทางของอาคารเพื่อเปิดมุมมองสู่ทะเลและมุมมองสู่สวน ตลอดจนการสร้างความต่อเนื่องระหว่างอาคารที่พักและร้านอาหาร ใช้ทางเดินแบบมีหลังคาคลุมเพื่อให้เดินถึงกันได้อย่างสะดวก ลดการใช้รถยนต์ และมีการจัดที่จอดรถอย่างเป็นสัดส่วน รวมทั้งออกแบบลานทรายและเวทีขนาดเล็กบริเวณด้านหน้าร้านอาหารเพื่อรองรับการจัดกิจกรรมขนาดเล็กได้

ภาพที่ 9 ผังบริเวณที่พักนักท่องเที่ยวแห่งใหม่

ภาพที่ 10 ทศนียภาพบริเวณที่พักนักท่องเที่ยวแห่งใหม่

7.4. บริเวณอาคารสำนักงานใหม่

ด้วยอาคารสำนักงานเดิมมีสภาพค่อนข้างทรุดโทรม อยู่ในตำแหน่งที่ค่อนข้างไกลจากทางเข้าและปะปนอยู่กับส่วนที่พักนักท่องเที่ยว จึงเสนอให้ย้ายตำแหน่งมาอยู่ติดกับถนนหลัก ใกล้บึงเขาล้าน เป็นทางผ่านไปสู่อาคารที่พักนักท่องเที่ยว เพื่อให้การเข้าถึงง่ายและสะดวกสำหรับการติดต่อ บริเวณอาคารสำนักงานใหม่ ประกอบด้วย อาคารสำนักงาน อาคารที่พักเจ้าหน้าที่ระดับผู้บริหาร ที่จอดรถ

ภาพที่ 11 ผังบริเวณอาคารสำนักงานใหม่

ภาพที่ 12 ทศนียภาพบริเวณอาคารสำนักงานใหม่

7.5. สถานีกาชาดที่ 15

เป็นส่วนงานที่เพิ่มเติมเข้ามาภายในบริเวณศูนย์ราชการุณย์ มีการให้บริการแตกต่างไปจากการใช้งานด้านอื่น ๆ ของศูนย์ฯ จึงเสนอให้ตั้งอยู่ในบริเวณด้านหน้าโครงการใกล้กับศาลาลงพ้อแดงและศาลเจ้าแม่เขาล้าน เพื่อให้เข้าถึงได้อย่างสะดวกจากถนนสุขุมวิท รวมทั้งบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่โล่งและค่อนข้างราบ สะดวกต่อการก่อสร้าง ไม่ต้องตัดต้นไม้ สถานีกาชาดที่ 15 ประกอบด้วย อาคารบริการรักษาพยาบาล อาคารคลังสัมภาระ ที่จอดรถ โดยออกแบบให้รถขนาดใหญ่สามารถถวนเข้ามาได้

ภาพที่ 13 ผังบริเวณสถานีกาชาดที่ 15

ภาพที่ 14 ทศนียภาพบริเวณสถานีกาชาดที่ 15

7.6. บริเวณที่พักเจ้าหน้าที่ใหม่

การจัดสร้างบริเวณที่พักเจ้าหน้าที่ใหม่ ตั้งอยู่บริเวณใกล้กับส่วนซักกรีด โดยให้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์และวางผังใหม่ ให้เป็นสัดส่วนมากขึ้น ประกอบด้วย อาคารแฝดจำนวน 3 หลัง รองรับได้ 6 ครอบครัว

7.7. บริเวณลานจอดเฮลิคอปเตอร์เดิม

การปรับปรุงภูมิทัศน์ลานจอดเฮลิคอปเตอร์เดิม ซึ่งในปัจจุบันไม่มีการใช้งานเป็นที่ขึ้นลงเฮลิคอปเตอร์แล้ว ตั้งอยู่บริเวณปลายสุดของศูนย์ราชการศูนย์ มีเส้นทางเดินตามธรรมชาติเลาะริมหาดเชื่อมไปขึ้นเขาล้านทางทิศเหนือได้ ลักษณะพื้นที่เป็นลานคอนกรีตขนาดใหญ่ ดินผาชัน ไม่เหมาะเป็นลานจอดเฮลิคอปเตอร์ แต่ในสมัยก่อนได้เลือกที่ตั้งบริเวณนี้เนื่องจากมีเขาบัง อยู่นอกแนวกระแสนตก การปรับปรุงภูมิทัศน์จึงเน้นการสื่อความหมายเพื่อให้ผู้เข้าชมเรียนรู้ถึงการเลือกพื้นที่สร้างลานจอดเฮลิคอปเตอร์เมื่อสมัยที่ตั้งค่ายผู้อพยพ นอกจากนี้ ด้วยสภาพภูมิประเทศที่มีเขาโอบล้อมอยู่สามารถเสริมกิจกรรมการปีนผาเพิ่มเติมเข้าไปได้

ภาพที่ 15 ทศนียภาพอาคารที่พักเจ้าหน้าที่ใหม่

ภาพที่ 16 ทศนียภาพลานจอดเฮลิคอปเตอร์

7.8. พื้นที่ส่วนค่ายพักแรม

การปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ส่วนค่ายพักแรม สำหรับกลุ่มที่ต้องการจัดกิจกรรมค้างแรม เข้าค่าย รวมไปถึงกิจกรรมกีฬาทางน้ำหรือกิจกรรมที่ต้องการพื้นที่กว้างและมีพื้นที่ให้ร่มเงา รองรับได้ประมาณ 600 คน แบ่งเป็นฝั่งอาคารรสสุคนธ์ และฝั่งที่ตั้งอาคารสำนักงานใหม่ มีพื้นที่ส่วนกลางสำหรับกิจกรรมรอบกองไฟ หรือกิจกรรมที่มีการรวมตัวกันของผู้คน

จำนวนมาก พัฒนาพื้นที่ชายน้ำบึงเขาล้านบริเวณถนนหลังอาคารรสสุคนธ์ เพื่อเป็นพื้นที่กิจกรรมและพื้นที่ศึกษา ระบบนิเวศชายน้ำ

7.9. พื้นที่ถนนริมหาดราชการุณย์

การปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ถนนริมหาดราชการุณย์ ปัจจุบันเป็นถนนและมีเขื่อนหินเป็นโครงสร้างด้านติดทะเล ซึ่งโครงสร้างแข็งจะขัดต่อกระบวนการธรรมชาติ ทั้งเร่งและเพิ่มความรุนแรงของการกัดเซาะชายฝั่ง นอกจากนี้ ยังมีแนวสน ซึ่งเป็นกำแพงกันลม ทำให้ละอองทรายที่จะพัดพัดขึ้นมาสะสมมีจำนวนลดลง ในอนาคตจะมีการกัดเซาะจนเขื่อนพังทลาย จึงเสนอให้มีการใช้งานโดยไม่มีการเปลี่ยนโครงสร้าง สำหรับพื้นที่ถนนให้เปลี่ยนการใช้งานเป็นทางเท้าและทางจักรยาน งดการสัญจรด้วยรถยนต์ และปล่อยให้เสื่อมสภาพจึงรื้อถอนยกเลิกการใช้งาน ซึ่งเมื่อไม่มีเขื่อนแล้วพื้นที่ต่อเนื่องหาดทราย จะค่อย ๆ ปรับความลาดชันกลับมาได้เองตามธรรมชาติ ส่วนการใช้งานถนนสำหรับรถยนต์ให้ขยับไปใช้ถนนเส้นติดหน้าร้านอาหารแทน ซึ่งกระบวนการนี้อาจใช้เวลานานหลายปี สำหรับแนวต้นสนทะเลซึ่งเป็นพืชต่างถิ่น เสนอให้มีการเปลี่ยนชนิดพืชพันธุ์ คือ ใช้ไม้พื้นถิ่นที่เป็นไม้ใหญ่ริมทะเลตามธรรมชาติ เช่น ช่อย จิก สารภี เมื่อไม่มีสนทะเลพืชคลุมดิน เช่น ผักบุ้งทะเลจะขึ้นได้และเป็นตัวช่วยสะสมทราย และควรกำหนดตำแหน่งการปลูกแบบที่ไม่เป็นแถวแน่นหนาจนลมไม่สามารถผ่านได้ ให้มีการเว้นพื้นที่เพื่อให้ลมสามารถพัดทรายขึ้นมาสะสมได้มากขึ้น

ภาพที่ 17 ทศนิยมภาพพื้นที่ค่ายพักแรม

ภาพที่ 18 ทศนิยมภาพถนนริมหาดราชการุณย์

8. บทสรุป

ผังแม่บทศูนย์ราชการุณย์สภากาชาดไทย เขาล้าน จังหวัดตราด จัดทำขึ้นภายใต้นโยบายของสภากาชาดไทย เพื่อใช้ในการพัฒนาด้านกายภาพอย่างเป็นระบบและมีแผนงานเป็นแนวทางที่ชัดเจน กระบวนการจัดทำผังแม่บทดำเนินการโดยมีการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การทบทวนผังแม่บทเดิม การสำรวจสภาพพื้นที่ การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพ เพื่อนำเสนอแนวคิดในการออกแบบและวางผังแม่บทที่สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของโครงการ

ลักษณะเฉพาะของหน่วยงานเจ้าของโครงการ สภากาชาดไทยมีลักษณะความเฉพาะเนื่องจากเป็นพื้นที่มีโจทย์ที่ต้อง 1) ตอบสนองการใช้งานหลากหลายในฐานะการรับใช้สังคมในบทบาทสถานีกาชาด 2) เป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้จากศักยภาพทางด้านระบบนิเวศและสภาพธรรมชาติที่หลากหลายของพื้นที่ และ 3) การถ่ายทอดเรื่องราวข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และพื้นที่ศูนย์ราชการุณย์เป็นพื้นที่ภายใต้ความดูแลของหน่วยงานย่อยหลายหน่วยงานซึ่งแต่ละส่วนมีความต้องการ มีข้อจำกัดในด้านงบประมาณการก่อสร้างและการดูแลรักษาแตกต่างกันไป กระบวนการออกแบบจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับศักยภาพการดำเนินงานของหน่วยงานย่อยแต่ละหน่วยงานเพื่อให้การวางผังสอดคล้องกับ

ความสามารถในการนำไปปฏิบัติใช้ของเจ้าของพื้นที่ เป็นผังแม่บทที่มีประสิทธิภาพและตรงตามความต้องการใช้งาน รวมทั้งต้องมีความยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในภายหลัง

ลักษณะเฉพาะด้านพื้นที่โครงการ ศูนย์ราชการธัญญ์เป็นพื้นที่มีลักษณะนิเวศหลากหลายมี ป่าดิบเขา ชายหาด บึงน้ำจืด ป่าชายเลนรวมอยู่ในพื้นที่โครงการ การวิเคราะห์พื้นที่จึงมีความจำเป็นเพื่อทำความเข้าใจความหลากหลาย กระบวนการ และความสัมพันธ์ของระบบนิเวศในพื้นที่เพื่อหาแนวทางลดผลกระทบจากการวางผังและออกแบบก่อสร้าง อนุรักษ์นิเวศธรรมชาติ และสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

กิจกรรมการใช้งานจากความต้องการและข้อเสนอเพิ่มเติมหลังการวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดของพื้นที่ ประกอบด้วย 1) พื้นที่อนุรักษ์และเรียนรู้ประวัติศาสตร์ 2) พื้นที่จัดค่ายฝึกอบรมเยาวชนและแหล่งเรียนรู้ธรรมชาติ 3) สถานที่พักผ่อนสำหรับประชาชนทั่วไป และ 4) พื้นที่ให้บริการด้านสาธารณสุข

แนวคิดในการวางผังแม่บทโครงการ คือ การใช้พื้นที่ตามศักยภาพ ครอบคลุมธรรมชาติและระบบนิเวศของพื้นที่ให้น้อยที่สุด ประกอบด้วย การกำหนดเขตการใช้ประโยชน์ที่ดิน พื้นที่อนุรักษ์พืชพรรณธรรมชาติ พื้นที่ป่าอนุรักษ์ป่าชายเลน ปรับปรุงภูมิทัศน์ทางเข้าหลัก ค่ายพักแรม อุทยานประวัติศาสตร์ด้านมนุษยธรรม ที่พักเจ้าหน้าที่ ที่พักนักท่องเที่ยว สวนผลไม้ สวนพันธุ์ไม้ประจำจังหวัด ค่ายชุดควบคุมทหารพรานนาวิกโยธินที่ 3 ส่วนบริการ สถานีกาชาดที่ 15 พื้นที่ศึกษาธรรมชาติ ริมน้ำ แปลงปลูกต้นราชพฤกษ์ สำนักงานใหม่ และพื้นที่สัมปทาน การจัดระบบการสัญจรเส้นทางเดินเท้า แยกเส้นทางรถยนต์อย่างเป็นระบบ การกำหนดทิศทางการศึกษาตัว การจัดรูปแบบของที่ว่าง เพื่อสร้างความยืดหยุ่นรองรับการขยายตัวในอนาคต และการจัดกลุ่มอาคารภายใต้หลักการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล ตลอดจนการปรับใช้งานสิ่งปลูกสร้างเดิม ปรับปรุงอาคารเสื่อมโทรม รื้อถอนอาคารในพื้นที่เสี่ยงเพื่อฟื้นฟูธรรมชาติเชิงเขา การดูแลรักษาพื้นที่ตามนิเวศธรรมชาติเดิม และพยายามรักษาพืชพันธุ์เดิมเพิ่มพื้นที่ธรรมชาติพื้นตัว

งานออกแบบภูมิสถาปัตยกรรม เป็นงานวางผังบริเวณและรายละเอียดภูมิสถาปัตยกรรมเฉพาะพื้นที่ ประกอบด้วย อุทยานประวัติศาสตร์ด้านมนุษยธรรม เส้นทางศึกษาป่าชายเลนและหิ้งห้อย ส่วนที่พักนักท่องเที่ยวแห่งใหม่ บริเวณอาคารสำนักงานใหม่ สถานีกาชาดที่ 15 และบริเวณที่พักเจ้าหน้าที่ใหม่ ตลอดจนการออกแบบปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณลานจอดรถเดิม พื้นที่ส่วนค่ายพักแรม และพื้นที่ถนนริมหาดราชการธัญญ์ สำหรับการดำเนินงานในขั้นต่อไป จำเป็นจะต้องศึกษาและจัดทำรายละเอียดงานภูมิสถาปัตยกรรม แบบก่อสร้างและการประมาณราคา เพื่อนำผังแม่บทไปสู่การปฏิบัติจริง กระบวนการออกแบบวางผังแม่บทศูนย์ราชการธัญญ์สภาอากาศไทยในครั้งนี้ เป็นตัวอย่างของงานภูมิสถาปัตยกรรมที่สะท้อนบริบทของโครงการที่มีความเฉพาะตัวทั้งในด้านสภาพกายภาพและกิจกรรมการใช้งาน กล่าวคือ สภาพกายภาพที่มีสิ่งก่อสร้างเดิม มีความหลากหลายของระบบนิเวศ มีทิวทัศน์สวยงาม ทำเลที่ตั้งที่อยู่ค่อนข้างไกลจากตัวเมืองและอยู่ใกล้ชายแดน ซึ่งเป็นทั้งข้อจำกัดและศักยภาพ ในด้านกิจกรรมการใช้งาน มีความต้องการการใช้งานพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งเนื้อหาประวัติศาสตร์ การเรียนรู้สภาพธรรมชาติ การพักผ่อน และการบริการด้านสาธารณสุข โดยกระบวนการออกแบบวางผังได้นำปัจจัยต่างๆ เหล่านี้มาวิเคราะห์และนำเสนอผังแม่บทที่ตอบรับกับบริบทดังกล่าว

9. กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของ โครงการปรับปรุงผังแม่บทศูนย์ราชการธัญญ์สภาอากาศไทย เขาล้าน จังหวัดตราด พ.ศ.2564 โดยศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

10. เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงมหาดไทย. (2556). *กฎกระทรวง ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดตราด พ.ศ. ๒๕๕๖*. กรุงเทพฯ: ราชกิจจานุเบกษา. _____ . (2562). *กฎกระทรวง ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมจังหวัดตราด (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๒*. กรุงเทพฯ: ราชกิจจานุเบกษา.
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560-2564)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. _____ . (2561). *นโยบายการส่งเสริมการเดินทางท่องเที่ยวเมืองรอง ปี 2561*. มปท.: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2548). *โครงการจัดทำผังแม่บท พื้นที่ศูนย์ราชการุณย์สภากาชาดไทย เขาล้าน จังหวัดตราด*. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2557). *รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report) โครงการจัดทำผังแม่บท 2557 ศูนย์ราชการุณย์สภากาชาดไทย อ.คลองใหญ่ จ.ตราด*. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สภากาชาดไทย. (2564). *ข้อมูลองค์กร*. เข้าถึงได้จาก <https://www.redcross.or.th/aboutus/vision/>
- สำนักงานจังหวัดตราด. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดตราด พ.ศ. 2561-2564*. ตราด: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัดตราด.
- ศูนย์ราชการุณย์สภากาชาดไทย. (2564). *เขาล้าน ประวัติ*. เข้าถึงได้จาก <https://khaolan.redcross.or.th>